

Mandelştam ile Tsvetayeva

Marina Tsvetayeva, 1941'de, 49 yaşında kendini astı. **Çok acı çekti, çok sevdi, çok şiir yazdı.** Anna Ahmatova, Aleksandr Blok, Boris Pasternak, Rilke, Mayakovski, Puşkin için şiirler yazdı, **Osip Mandelştam ile tanıştı.**

Osip Mandelştam'ın 1938'de, 47 yaşında, Sibiry'a'da bir toplama kampında cesedi bulundu.

Venus Khoury-Ghata, Paris'te yaşayan Lübnanlı şair ve yazar, iki şair üzerine şair romanı olarak da okunabilecek iki roman yazdı. 'Mandelştam'ın Son Günleri' (YKY, 2020), 'Marina Tsvetayeva ya da Alabuga'da Ölmek' (YKY, 2022). İkisini de Fransızcadan Aysenaz Cengiz çevirdi. Her iki çeviri de hem şiirlerin ruhuna çok uygun hem de şiirlerinden bildiğim Khoury-Ghata'nın şiir dilini anımsatıyor. Yıllar önce Fransa'da bir şiir festivalinde tanışıp sohbet etmiştim.

Osip Mandelştam, düzyazısı da şiiri kadar büyüleyici şair. 1930'da Ermenistan'a yaptığı yolculuğu anlatan 'Renkler Ülkesine Yolculuk' (çev: Ludmila Denisenko, Aras Y.) kitabı ne denli parlak bir zihin ve imge zengini şair olduğunun da kanıtıdır. Ama önce şiirleri elbette. Cevat Çapan ve Seyhan Erözçelik'in çevirdiği seçme şiirleri 'Vedalaşmaların İlmini Yaptım Ben'i (Sözcükler Y.) okuyun lütfen.

Sosyalizme karşıymış gibi düşünülmür Osip, oysa 1917'de Marksizme inanmıştır. Sonra bürokratik yozlaşma sosyalizmi kuşatmaya başlayınca, Stalin'den nasibini o da alacaktır. 1933'te Stalin için yazdığı ve elbette ortaya çıkarmadığı şiirini yalnızca birkaç şair arkadaşı bilmektedir. İhbar edilir ve 1934'te tutuklanır. "Yaşıyoruz, ama hissetmiyoruz artık bastığımız toprağı/ On adım öteden duyulmuyor konuşuklarımız" diye başlayacaktır şiirine ve "Kremlin'in dağcısından başka kimsenin sesi duyulmuyor/ O katilin ve insan yiyenin..." diyecektir.

Khoury-Ghata şiir yoğun anlatımıyla Mandelştam'ın yalnızca son günlerini sermez gözlerimizin önüne, şiir yazmanın bazı dönemlerde olanaksız olduğunu da gösterir. Mandelştam'la birlikte karısı Nadejda da ezberleyecektir şairin şiirlerini. Ve her ikisi de Pasternak'tan, Ahmatova'dan, başka yazar ve şair arkadaşlarından ekmek, para ve yiyecek dilenecekler, bazen parklarda geceleyeceklerdir.

Boris Pasternak ise rejim tarafından tehlikesiz görüldüğü, o da eleştirilerini kendine sakladığı için 'muteber' bir yazar ve şair

sayılacaktır. Hem Mandelştam'a hem de Marina Tsvetayeva'ya yardım için kullanacaktır konumunu. Sonuna dek de bunu sürdürecektir, ne var ki Mandelştam'ın toplama kampında açlıktan, hastalıktan perişan halde ölmesini engelleyemeyecektir. Mandelştam'ın kampın duvarına kazınmış son dizeleri şöyledir: "Gerçekten hayatta mıyım?/ Ve ölüm gelecek mi bir gün?"

Mandelştam Tsvetayeva'ya âşiktir, Tsvetayeva ise pek çok ilişki yaşamasına karşın ömür boyu Pasternak'a tutkulu bir aşk besleyecektir. Ona adadığı şiirlerden birinde şöyle diyecektir: "Uzaklık: Yüz metrelerce, mesafelerce.../ Bizi yerimizden edip söktüler,/ Kollarımızdan ayırıp çarmıha gerdiler,/ Bilmiyorlardı ki bu birleşmemizdi." Almandan, Fransızcadan şiirler çeviriyor, şiir kitapları üstüne yazıyor, Pasternak'ın şiirlerini övüyordu: "Bütün Ural Dağları onun lirik yükselişinde eriyor. Pasternak'ta insan dağların dilini konuşuyor."

Tsvetayeva'dan seçme şiirleri Türkçede Günay Çetao Kızılırmak'ın harika çevirisinden okudum, 'Rusya'dan Sonra' (160. Kilometre, 2019). Daha 17 yaşında ünlenmiş bu şairi, bir sürgün yaşamı bekliyordu, başka ülkeler, şehirler, aşklar, izlenme, evsiz, işsiz, aç susuz... Üstelik üç çocuğuyla birlikte. 4 yaşındaki kızı açlık ve bakımsızlıktan ölecektir. O her koşulda yazmayı sürdürecektir.

750 sayfalık ağır günlüğü de bunların arasındadır.

Ağır bir yaşam. Büyük kızı Alya da tutuklanıp 15 yıl hapis yatacak, oğlu 1944'te Letonya'da cepheye ölecek, kocası 5 yıl tutuklu kaldıktan sonra idam edilecek, Marina da 1941'de kendisini asacaktır.

"Zamanım beni sevmiyor" diyecektir, "Ben de onu. Bu zamanı kendi zamanım olarak görmüyorum." Rilke'ye mektuplar yazacaktır, 'şiirin vücut bulmuş hali olan' şaire. Mandelştam'ın ölüm haberi gelir. Tsvetayeva Tataristan'a Alabuga'ya sürülür. "Ailenin özel serserisi" diyecektir kendisine: "Gecenin karanlığında geliyorum sana doğru/ Kalan son çareye gider gibi/ Ailenin özel serserisiyim/ Batan gemiyim."

Mandelştam ve Tsvetayeva'nın acı dolu yaşamlarını bir şairden okumak, acıyı daha da katlanılmaz kılıyor. Belki de Tsvetayeva'nın şu dizelerinde ikisi de yaşıyor: "Ölü yapraklar mezarının üstünde/ Hava kış koyuyor/ Dinleyin beni ey ölüler".

Duyuyoruz.

